

СЕКЦІЯ 6. СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМИ

Гарбарчук О. І.

*студентка 3 курсу юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Незважаючи на достатньо велику кількість наукових досліджень, предметом яких була діяльність правоохоронних органів, єдиної точки зору щодо поняття, класифікації та основних засад функціонування правоохоронних органів не напрацьовано. Такий стан наукових досліджень пояснюється, передусім, відсутністю чіткого законодавчого визначення поняття та системи правоохоронних органів України, що у свою чергу зумовлює необхідність проведення реформи правоохоронних органів, визначення на законодавчому рівні їх вичерпного переліку та загальних ознак.

Останнім часом активно створюються передумови такої реформи. Зокрема, 6 квітня 2012 року з метою усунення дублювання повноважень правоохоронних органів, оптимізації їх структури і чисельності, чіткого визначення та розмежування компетенції цих органів, підготовки узгоджених пропозицій щодо їх подальшого комплексного реформування, підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів щодо забезпечення прав і свобод людини був створений Комітет з питань реформування правоохоронних органів як консультативно-дорадчий орган при Президентові України [1].

Крім того, спроби щодо визначення переліку правоохоронних органів були зроблені у роз'ясненнях Верховного суду України [2; 3], а також у 2012 році – рішенні Конституційного Суду України [4]. Однак в усі цих документах правоохоронні органи розуміються у значенні запропонованому у Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів України» [5].

Частина 2 статті 17 Конституції України встановлює, що забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи

держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом. Тобто термін «правоохоронні органи» має конституційне закріплення. Крім того, норми Конституції України вимагають, щоб усі державні органи охороняли та захищали права та свободи людини і громадянина, охороняли права і законні інтереси державних та недержавних організацій (ст. 1). Однак лише частина з органів публічної влади може бути визначена як «правоохоронні органи» [6, с. 163].

На законодавчому рівні поняття «правоохоронні органи» отримало своє закріплення у кількох нормативно-правових актах. Так, ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів України» визначає правоохоронні органи як органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митні органи, органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [5]. Тобто зазначені нормативно-правові акти акцентують увагу на те, що основним критерієм віднесення суб'єкта до правоохоронних органів є виконання правозастосовної або правоохоронної функції.

Інший законодавчий акт – Закон України «Про основи національної безпеки України» правоохоронні органи визначає як органи державної влади, на які Конституцією і законами України покладено здійснення правоохоронних функцій [8]. Тобто мова йде лише про виконання правоохоронних функцій. Така позиція, на мою думку, більш обґрунтована, оскільки поняття «правоохоронні органи» необхідно відрізнити від поняття «правозастосовні органи», яке є більш широким, правоохоронні органи – це тільки частина правозастосовних органів [9, с. 30–31]. Крім того, не всі органи державної влади, які навіть і виконують правоохоронні функції, є правоохоронними органами.

Більшість науковців обґрунтовують доцільність законодавчого визначення поняття правоохоронних органів, їх ознак та видів. Адже застосування законодавцем терміну «правоохоронні органи» без чіткого визначення його поняття і ознак може викликати серйозні юридичні колізії, протиріччя в діяльності державних органів, невизначеність в організаційних відносинах і неповноту виконання ними покладених обов'язків, відсутність необхідної координації їх дій, інші негативні наслідки [12, с. 9]. Як правило, науковці використовують два підходи до визначення поняття «правоохоронні органи»: перший з них полягає у наведенні в понятті правоохоронного органу його ознак; другий – у переліченні видів правоохоронних органів [13, с. 127]. Проте, жоден із таких підходів вважати оптимальним не можна, оскільки переважна

більшість із наведених авторами ознак є характерними й для інших державних, а в деяких випадках – і недержавних органів. Тим паче, перелік правоохоронних органів, визначений у кількох законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах (Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», Закон України «Про оперативнорозшукову діяльність», Закон України «Про розвідувальні органи України» та ін.), як правило теж не є вичерпний.

Аналізуючи різні точки зору щодо визначення поняття правоохоронних органів виправданим є використання наступного визначення, запропонованого О.М. Музичуком. Правоохоронні органи – це державні органи, метою утворення та діяльності яких є охорона та захист прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави, у першу чергу, від злочинних посягань, що є визначальним (основним) у їх діяльності, і які, у зв'язку з цим та на професійній основі, виконують правоохоронні завдання, функції та повноваження, здійснення яких передбачає можливість застосування державного примусу, а їх працівники мають підвищений соціально-правовий захист, обумовлений особливостями проходження ними «правоохоронної служби» [6, с. 210].

Отже, у законодавстві відсутній вичерпний перелік правоохоронних органів, оскільки різними нормативно-правовими актами або називається їх різна кількість, або їх перелік закінчується словами «та інших органів». Деякими законодавчими актами окремі органи прямо названі правоохоронними, а деякі із органів, які беззаперечно є правоохоронними, окремими законодавчими актами, що визначають їх правовий статус, навпаки, такими не названі. Тому аналіз нормативно-правових актів дає підставу вважати, що запропоновані на законодавчому рівні підходи до визначення поняття та системи правоохоронних органів (шляхом наведення їх переліку, визначення їх ознак, зазначення, що вони виконують правоохоронні або (та) правозастосовні функції, або ж шляхом безпосереднього визначення того чи іншого органу як правоохоронного) бажаного результату не досягли.

Література:

1. Про Комітет з питань реформування правоохоронних органів: Указ Президента України від 6.04.2012 р. № 252/2012
2. Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві : Постанова Верховної Ради України від 18.06.1999 р.
3. Практика застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які

беруть участь у судочинстві: Постанова Верховного Суду України від 24.11.1999 р.

4. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-13/2012 від 18 квітня 2012 року.

5. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3781-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.

6. Музичук О.М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні: адміністративно-правові засади організації та функціонування : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / О.М. Музичук ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2010. 481 с.

7. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 351.

8. Білоус В.Т. Координація управління правоохоронними органами України по боротьбі з економічною злочинністю (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / В.Т. Білоус. Ірпінь, 2004. 444 с.

9. Бессарабов В. Г. Координация деятельности правоохранительных органов в борьбе с преступностью : науч.-метод. реком. / В.Г. Бессарабов, Ю.В. Капитонова, В.А. Макаренко, В.П. Рябцев. М. : Генеральная прокуратура РФ, 2001. 65 с.

10. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. / О.Ф. Скакун ; пер. з рос. Х. : Консум, 2006. 656 с.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Пеньковська І. С.

*студентка 3 курсу юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Найважливішим індикатором правової держави є незалежність та неупередженість судової гілки влади. Оскільки, яке б досконале не було законодавство, якщо не має механізму дотримання тих прав і обов'язків, які в ньому передбачені, то норми такого законодавства перетворюються на декларативні. В Україні питання судової реформи є надважливим,